

Формування першого уряду Української держави та боротьба партій за владу у квітні-вересні 1918 р.

В статті розглядається процес формування першого уряду Української держави з квітня по вересень 1918 р., показана боротьба партій за владу, яка з часом приводить до кризової ситуації. Встановлено причини, які привели до змін у наступних Кабінетах Міністрів.

The present article deals with the process of the first Ukrainian Government formation taking place from April to September, 1918. The author of the article reveals the struggle between political parties striving for power, which consequently caused governmental crisis. She also defines the blunders leading to some changes in the successive Cabinets of Ministers.

Ключові слова: уряд, Кабінет Міністрів, з'їзди партій, урядова криза, гетьманський режим.

Навесні 1918 р. перед німецькою адміністрацією постав вибір: або перетворити Україну на окуповану територію подібно до Польщі та Бельгії, або впливати на державні й політичні події через національний уряд. Співробітництво з Центральною Радою виявилось неможливим. У її уряді настала політична криза, розв'язкою тогочасної ситуації став державний переворот 29 квітня 1918 р. У результаті зміни уряду до влади прийшли консервативні сили на чолі з гетьманом П.Скоропадським. Одним із перших завдань Гетьмана було створення власного державного апарату - уряду Української держави.

Формування уряду Української держави відображено у спогадах учасників подій -П. Скоропадського [22], Д. Донцова [9], Д. Дорошенка [11], М. Рафеса [17], М. Бажанського [2] та ін. Досить вагомою інформацією є і матеріал у статтях тогочасних газет «Голос Києва», «Киевская мысль», «Новая Рада» та ін. Певний матеріал можна знайти в працях сучасних дослідників. У монографіях В.Солдатенка [23], який досліджує Гетьманат як альтернативу республікансько-демократичної національної держави, О.Ресента [19], який висвітлює життя і діяльність П. Скоропадського, у працях П.Губського [6], М.Горбатюка [5] та ін.

Однак питання, пов'язані з формуванням першого уряду Української держави та боротьбою політичних партій у квітні-вересні 1918 р. у вітчизняній історіографії є практично недослідженим, що й зумовлює актуальність обраної нами теми. Метою дослідження є висвітлення процесу формування першого Кабінету Міністрів, спрямованого на юридичне закріплення статусу Української держави на міжнародній арені та боротьби основних українських партій за владу в уряді Гетьманату з квітня до вересня 1918р.

П. Скоропадський ще в січні 1918 р. відчував, що без втручання третьої сили істотних зрушень в Україні чекати не варто. Такою силою він вважав саме Антанту. На початку січня майбутній Гетьман налагодив контакти з французькою військовою комісією та особисто з генералом Жоржем Табуї. Однак, нестабільне становище Центральної Ради наводило на думку про угоду з Францією, яка мала вплив на польські та чехословацькі війська. Проте, вже після ухвалення IV Універсалу французьке командування заявило, що: «... Антанта ніколи не визнає її статус (Центральної Ради. -Авт.) легітимним» [23, с 50].

Зі вступом німецьких військ у Київ П.Скоропадський констатував, що політичне життя в Україні було представлене в основному соціал-демократами та есерами, які не могли запропонувати ефективних засобів подолання анархії, що наближалася, майбутній Гетьман схилився до думки, що цю функцію може виконати партія іншої політичної орієнтації [23, с 51].

Реальний шлях виходу з кризи П.Скоропадський вбачав у тому, щоб спочатку створити демократичну партію з українською орієнтацією, але не шовіністичну, щоб не дійти до крайнього більшовизму [22, с 223]-1 лише тоді можна *говорити, доводив П.Скоропадський*, про наступний етап соціальної революції [23, с 53].

У 1918 р. серед багатьох політичних партій та організацій було утворене і Товариство українських юристів. На зібраннях члени товариства висували вимоги стосовно зміни влади в державі. Вони вважали, що потрібен перехід влади від Центральної Ради до якоїсь особи з диктаторськими повноваженнями [23, с 55]. Так вважав і один із членів Української Демократичної партії хліборобів (далі - УДХП) - Парчевський. П.Скоропадський у своїх спогадах підкреслював, що він був українцем, який намагався відтворити старі часи Гетьманства, та дав поштовх у впровадженні самої ідеї гетьманства [22, с 133].

На той час, як зазначав, майбутній Гетьман, не було нікого, хто би зумів взяти на себе відповідальність диктаторської влади. Однією з кандидатур був С.Петлюра, проте його підтримали б не всі. Він також був не стільки державним діячем, скільки партійним, а це для створення держави не підходило, вважав П.Скоропадський [22, с 133].

Паралельно і керівництво Берліна та Відня розпочало пошук кандидатів. У квітні 1918 р. німецьке командування звернулося з такою пропозицією до Є.Чикаленка, але він не погодився і згодом *було запропоновано діячу УДХП М.Міхновському очолити нове керівництво*. Однак, він теж відмовився, і тоді вибір упав на П.Скоропадського [23, с 62].

Д.Донцов у своїх спогадах дав таку характеристику П.Скоропадському: «...на тлі сірої штандартності і безбарвності демосоціалістичного провідництва, П.Скоропадський був індивідуальністю...мав в собі владолюбство і звичку командувати. Мав фах, що найбільше тоді був потрібний для правителя України: був військовим. Нарешті, мав політичну відвагу, бо стаючи гетьманом...він зраджував собі всю ту російсько-монархічну касту, до якої належав» [9, С 36].

Всі тогочасні події передували приходу нової влади. Відкладати переворот не було сенсу і вже 29 квітня 1918 р. відкрилася нова сторінка державотворення в історії України.

Державний переворот викликали великі землевласники й багатші селяни, для них було важливо повалити Центральну Раду, яка проводила занадто крайню політику в земельній справі. Нова влада мала створити необмежену приватну власність. Сам переворот відбувся без проливання крові (загинуло три офіцери із гетьманських відділів) [2, с 30].

На з'їзді хліборобів, що відбувся 29 квітня були присутні близько 6 тис. осіб. Головою зібрання обрали *М.Вороновича, який представляв Київську губернію*. Програма з'їзду передбачала доповіді стосовно земельного закону І.Кістяківського та І.Дуссана. Слід наголосити, що вже під час обговорення основних політичних питань представник Полтавської губернії, Юрченко заявляв, що влада в Україні має бути саме диктаторською [12].

Зі свого боку Німеччина була переконана в тому, що з новою українською владою швидше дійде до порозуміння у справі збіжжя, якого вона так потребувала [2, с 31].

Ще перед подіями 29 квітня 1918 р. виник конфлікт між Союзом земельних власників і хліборобами-демократами. Після зміни влади в Україні було утворено Центр українських партій (ЦУП). Головним завданням ЦУП стала координація їх дій під час переговорів з німецьким командуванням та головне- зробити все можливе, щоб перешкодити формуванню гетьманського уряду [23, с 188].

Формування уряду Української держави П.Скоропадський доручив М.Устимовичу, який підготував кілька списків кандидатів на пости міністрів. Сучасний дослідник М. Горбатюк досить детально висвітлив створення першого уряду Української держави. Цей процес був досить копіткий, майже щогодини змінювалися списки кандидатів. Кожна партія висувала *своїх претендентів, наприклад, українська партія соціалістів-федералістів (далі -УПСФ)* пропонувала очолити посаду прем'єр-міністра С.Єфремову, на посаду міністра закордонних справ пропонувалася постать Д.Дорошенка. Після гетьманського перевороту з'їзд хліборобів на чолі з графом Гейденом пропонував свої списки кандидатів, де фігурували такі прізвища як А.Ніковський, М. Грушевський, М. Міхновський, М. Коваленко, І. Луценко, С. Петлюра [5, с 62].

Соціалісти-федералісти відмовилися вступати до новоутвореного уряду. Причиною відмови, за словами А.Ніковського, було те, що М.Устимович не вів офіційних переговорів з УПСФ про вступ до уряду, а лише велися приватні бесіди. Після невдалих переговорів з УПСФ та підтиском німецького командування, якого не влаштовували списки, складені

М.Устимовичем, він подав у відставку. В газеті «Нова Рада» М.Устимович зазначав, що відмова соціалістів-федералістів позбавила його можливості залишитися на посаді голови Ради Міністрів та продовжити роботу [4].

І вже 30 квітня уряд очолив призначений Гетьманом інший голова - М.Василенко. Новий прем'єр-міністр знову намагався налагодити контакти з соціал-федералістами, проте Л.Білецький стверджував, що причиною відмови взяти участь у формуванні кабінету була особиста неприязнь між М.Василенком і В.Прокоповичем [5, с 63]-

Для П.Скоропадського досить важливою була співпраця з українськими соціалістами-федералістами. 30 квітня М.Василенко знову прибув на партійні збори УПСФ і запропонував членам партії взяти участь у формуванні Кабінету Міністрів. Однак соціалісти-федералісти не дали позитивної відповіді й перейшли в опозицію до новоутвореної влади. Тому при створенні уряду Гетьману довелося обмежитися підтримкою лише правих консервативних сил [23, с 190-191].

У той самий день з ініціативи УПСФ була скликана міжпартійна нарада українських соціалістичних партій: Українська соціал-демократична революційна партія (УСДРП), Українська партія соціалістів-революціонерів (УПСР), Українська партія соціалістів-самостійників (УПСС) та УПСФ. На нараді було ухвалено рішення сформувати спільну делегацію для переговорів з австро-німецьким командуванням. До складу делегації входили В. Винни-ченко, СЄфремов, М.Салтан, КЛоський, А.Андрієвський [23, с 191]-

Вони звернулися до начальника штабу німецьких військ в Україні генерала В.Гренера, щоб той, насамперед, змінив аграрну політику, назву уряду та щоб прийняв їхню конституцію. Також були висунуті умови, за яких представники українських партій увійдуть до нового уряду України. Насамперед, це усунення від влади ПСкоропадського; формування тимчасового законодавчого органу- Державної Ради з представників усіх верств населення; скликання Установчих зборів після встановлення спокою в державі [23, с 191].

Німецьке командування не прийняло цих умов і тому представники соціалістів-федералістів висунули нові: основою державного устрою України мала стати вироблена Центральною Радою конституція; представники українських партій повинні були отримати більшість портфелів-зокрема, місця прем'єр-міністра, міністрів закордонних справ, земельних справ і освіти; на посаду голови Ради Міністрів пропонувалася кандидатура С.Шелухіна. Однак, В. Гренер і на ці умови не погодився [23, с 191]-

Д.Дорошенко зазначав, що соціалісти хотіли мати справу з німцями, а не з Гетьманом, якого погоджувалися визнати за президента, але за справжніх українців вони визнавали тільки соціалістів. Представники українського народу не знайшли у собі патріотизму, національної свідомості й порозуміння тією мірою, щоб стати вище від партійних інтересів і об'єднатися в ім'я Української держави. «Отакі рвалися до влади і були при владі, з такими урядовцями, міністрами потрібно було працювати, будувати країну», стверджував ДДорошенко [6, с 159].

Станом на 1 травня 1918 р. для обговорення було складено такий список кандидатів в уряд прем'єр-міністр - М.Василенко або ФЛизогуб; міністр фінансів - М.Бернацький; військовий міністр - ОСлавинський; міністр закордонних справ - КЛоський; міністр освіти -В.Прокопович або М.Василенко; міністр внутрішніх справ- ФЛизогуб; міністр харчових справ - Ю.Соколовський; міністр морських справ - О.Колчак; міністр торгівлі - І.Фещенко-Чопівський; міністр сільського господарства - Кіяніцин; міністр юстиції - С.Шелухін; міністр праці- АНіковський; міністр народного здоров'я- ВЛюбинський; міністр шляхів- Б.Бу-тенко; міністр пошт і телеграфів - Статкевич; державний контролер - ГАфанасьєв [5, с 63].

Центр українських партій, до якого входили УПСФ, УСДРП та УПСС, був предтечею Українського Національного Союзу, який склав свій список кандидатів для створення уряду. Проте, після переговорів з німецьким командуванням списки кандидатів мали такий вигляд: прем'єр-міністр - С.Шелухін; міністр закордонних справ - О.Шульгин; міністр внутрішніх справ - ОСаліковський; міністр хліборобства - КМацієвич; міністр юстиції - ПАндрієвський; міністр віросповідань- ОЛотоцький; військовий міністр- О.Греків; державний секретар - М.Корчинський; міністр фінансів - АРжепецький; міністр продовольчих справ -

Ю.Соколовський; міністр торгу і промисловості - С.Гутник; міністр народного здоров'я -В.Любинський; міністр праці - Ю.Вагнер; державний контролер - Г.Афанасьєв. Після переговорів з бароном фон Муммом був складений ще один список кандидатів можливого Кабінету Міністрів, в якому фігурували такі особи як В.Липинський, М.Міхновський, І.Луценко, Є.Сокович, Г.Сіадоренко, П.Болбачан, Д.Донцов [5,с65].

Вже 2 травня 1918 р. під головуванням П.Скоропадського відбулося перше засідання Ради Міністрів Української держави. Гетьман запропонував відомому полтавському земському діячеві Ф.Лизогубу очолити посаду прем'єр-міністра [23, с 188].

3 травня було остаточно затверджено склад Ради Міністрів, уряд очолили такі постаті: Ф.Лизогуб- голова уряду, міністр внутрішніх справ та тимчасовий виконувач обов'язків міністра пошт і телеграфів. О.Рогоза - військові справи. Командувач однієї з армій Румунського фронту- з козацького роду Уманщини. А.Ржепецький - фінансові справи, був вихідцем з полтавського шляхетного роду, за національністю - поляк, за політичними поглядами належав до партії кадетів. В.Колокольцев - земельні справи. З дворянського роду Харківщини, учений-агроном. Його наступником з червня 1918 р. став В.Леонтович. С.Гутник - міністр торгівлі і промисловості, за національністю єврей, належав до партії кадетів. В.Зінківський - міністр культів. Професор Київського університету. Ю.Соколовський- міністр продовольчих справ. Діяч полтавського земства (протягом літа 1918 р. подався до демісії і був замінений на С.Гербея, колишнього Харківського губернатора і землевласника на Херсонщині). За національністю - українець, належав до партії кадетів. Ю.Любинський - міністр народного здоров'я. Лікар-фармаколог. За національністю теж українець, входив до складу української народної громади. М.Василенко - міністр народної освіти та тимчасовий виконувач обов'язків міністра закордонних справ. За національністю українець, входив до складу партії кадетів. Б.Бутенко - міністр шляхів. Інженер шляхів, родом з Херсонщини, належав до Української народної громади, за національністю українець. Департамент водних шляхів очолював інженер за фахом І.Шовгенш. М.Любинський - міністр юстиції (судових справ). Походив з дворянської родини Переяславського повіту, син знатного етнографа П.Чубинського, професор Харківського університету (згодом він подався до демісії, став головою Сенату, на його місце прийшов О.Романов, син української письменниці, переконаний «русофіл»), за національністю українець. Ю.Вагнер -міністр праці. Член партії народних соціалістів, вчений-зоолог, за національністю -німець [10, с 191].

2 травня Державним секретарем Гетьман призначив М.Гіжицького, проте вже через два тижні його замінив приват-доцент Київського університету І.Кістяківський, син відомого українського вченого О.Кістяківського [23, с 189] (згодом - міністр внутрішніх справ). Державним секретарем було призначено С.Завадського, судового діяча, родом з Поділля із старого українсько-польського роду, який спочатку виконував обов'язки члена Генерального суду, а з 25 липня став товаришем (помічником) міністра судових справ (юстиції). Г.Афанасьєв - державний контролер, за національністю росіянин [10, с 191]-

Дослідник М.Бажанський підкреслював, що уряд складався з фахових людей, однак більшість з них за політичними поглядами стояли за злуку з Росією, а за національністю здебільшого не були українцями [2, с 31].

Отже, вже з травня 1918 р. представники партії конституційних демократів (кадетів) становили більшість у Раді Міністрів. Під їхнім тиском уряд заборонив друковані органи УПСР («Боротьба») та Селянської спілки («Народна Воля»), А часописи «Робітнича газета» та «Нова Рада» потрапили під жорстку цензуру [23, с 189]-

Потрібно було юридично оформити статус новоутвореної держави і П.Скоропадський доручив написати законопроекти для Української держави члену Української народної громади правознавцю О.Палтову. Документ дістав назву «Грамота до всього українського народу» і був оголошений 29 квітня 1918р. За цією грамотою П.Скоропадський проголошував себе «Гетьманом всієї України». Управління державою поклалося на Раду Міністрів. Центральна Рада та всі земельні комітети були розпущені, а міністрів УНР та їхніх

товаришів (заступників) звільнено з посад. Проекти основних законів Української держави дістали назву «Закони про тимчасовий державний устрій України» [23, С 186].

Своє негативне ставлення до приходу нової влади відобразилося, насамперед, у тогочасній періодиці, незважаючи на фінансову підтримку преси з боку уряду (11 червня Рада Міністрів виділила 300.000 крб. для потреб преси) [24, арк. 35]. Це невдоволення можна прослідкувати, наприклад, у газеті «Киевская мысль», де зазначалося, що за короткий термін встиг утворитися такий адміністративний апарат, який не в змозі стати органом влади для Кабінету Міністрів. Урядом було оголошено про творчу смугу в житті України: мав початися політичний курс з того, на чому він був обірваний 27 лютого, як підкреслювалось у газеті Переміна губернаторів на губернських старост, а ісправників на старост повітових, та поява городничих (ще з гоголівського часу) нічого не змінювала. Влада лише компрометувала себе своєю бездарністю, відсутністю поваги до закону і до прав громадян. «Тогочасний апарат влади створював ту атмосферу беззаконня, вікових образ і вікового озлоблення, завдяки яким революція так трагічно переросла на озлоблений бунт», підкреслювалось в газеті [20].

Посилення протесту продовжилось і силами політичних та громадських зібрань. Чисельні з'їзди та партії розпочали свою агітаційну антигетьманську роботу вже з перших днів травня.

13 травня на нелегальному II Всеукраїнському територіальному робітничому з'їзді було прийнято рішення про боротьбу з гетьманським режимом. Під час обговорення почалися суперечки між делегатами, що призвели до розколу в самому з'їзді. Поміркована частина делегатів протистояла більшовикам та лівій течії УСДРП. Останні закликали порвати з гаслами демократичного парламентаризму, боротися за радянську владу та за соціалістичну революцію. Проте такі заклики не знайшли підтримки у більшості делегатів з'їзду [23, с 193].

Також зібрався і Всеукраїнський селянський з'їзд (до 1 тис. селян), у резолюції якого закликалось до протесту проти влади «Умремо, а землі і волі не віддамо» [6, с 161].

8-11 травня відбувся з'їзд конституційно-демократичної партії (кадетів). На зібранні члени партії критикували позиції міністрів. Вони вважали, що якщо відмовитися від єднання з Росією, то це означало і відмовитися від земельної реформи. Далі простежувалася і критика політиків, які знаходились у Центральній Раді, і начебто допомогли «загинуті революції 1917 р.». Член партії ВЛезитський висловився про особу М.Василенка досить позитивно, зауважуючи, що доповідь міністра в уряді мав ідеї націоналізму, оскільки він людина чесна і щира, проте, їхні політичні шляхи розходилися [7].

10-12 травня проходив легальний з'їзд партії соціалістів-федералістів, на якому було прийнято рішення про необхідність дотримання і забезпечення всіх демократичних прав і свобод [23, с 194].

Через день відбувся з'їзд української партії соціалістів-революціонерів (боротьбистів), які закликали до соціалістичної революції, порозуміння з московськими більшовиками. Тоді ж з'їзд створив і новий Центральний комітет. Офіційно з'їзд есерів визнав уряд як реакційний, а владу Гетьмана - як антидемократичну [6, с 161].

15-18 травня відбувся установчий з'їзд Протофісу, на який прибуло близько тисячі представників промислового, торгового, фінансового і сільського господарства. На ньому об'єдналось більше 20 українських промислових спілок. Основним завданням з'їзду було обговорення проблем піднесення економіки України та підтримки їхньої програми з боку Гетьмана П.Скоропадського [23, С 190].

Українська партія соціалістів-самостійників та Українська трудова партія зайняли легальну опозицію щодо гетьманського режиму. На такій самій позиції стояла і Українська демократично-хліборобська партія, яка протестувала проти того, що Гетьман не ввів до складу уряду представників УДХП [23, с 194].

Крім того, по Україні діяли російські терористичні групи, які почали свою роботу вже у травні 14 травня в Києві було спалено 35 дров'яних складів, паровий млин, спиртовий завод, фанерну фабрику. 6 червня був зірваний порохований склад у Києві (1000 мешканців

було вбито і поранено). 30 липня російський есер Донської гранатою вбив німецького фельдмаршала Ейхгорна та його ад'ютанта. Було також підготовлено і кілька замахів на самого Гетьмана. 31 липня в Одесі було зірвано склад набоїв [б, с 161].

Наприкінці травня чисельна кількість партій об'єдналася в опозиційний Український Національно-демократичний Союз. Головою було обрано АЛіковського. У державі розпочалися страйки, саботажі, протести. З'явився також "Союз возродження России", у складі якого перебували проросійські прошарки та росіяни, які повернулися з Росії в Україну, від переслідувань московських більшовиків [б, с 161].

Згодом у серпні 1918 р. Український національно-державний союз партій перейменував себе на Український національний союз. Головою було обрано - В.Винниченка. До цього Союзу приєднався ще один - Союз Земств на чолі з С.Петлюрою. Влітку П. Скоропадський зробив нову спробу налагодити співробітництво з Союзом. Через Д. Дорошенка гетьман почав вести переговори з Союзом, щоб ввести їх представників в уряд та об'єднати всі сили України для зміцнення країни, однак і ця спроба не отримала бажаного результату [б, с 164].

У газеті «Киевская мысль» була вміщена стаття про зустріч П. Скоропадського з представниками різних українських партій (соціалістами, самостійниками, соціал-федералістами, трудовиками). Основні питання зустрічі стосувалися новоутвореного Кабінету міністрів. Існуючий кабінет, на думку делегації, не був національним, оскільки до його складу не входили міністри українського походження. Делегація вимагала переобрання членів уряду. На таку заяву Гетьман відповів, що якщо зробити зміни в керівництві, то настане криза, а це слід враховувати при роботі, яку вже розпочав Кабінет Міністрів [8].

Слова П. Скоропадського про кризу були пророчими. Вже з перших днів утворення Української держави та під час формування уряду було зрозуміло, що за таких незгуртованих обставин та жорсткої боротьби за владу з боку всіх партій та союзів - Українська держава була приречена на падіння.

У червні 1918 р. Гетьман доручив директору Українського телеграфного агентства ДДонцову знову налагодити відносини та залучити до державної співпраці УПСФ. Однак, соціалісти-федералісти знову не погодилися на співпрацю [23, с 197].

Боротьба за владу стала пріоритетом кожної партії, а проблеми розбудови новоутвореної держави поступово відсувалися на другий план.

Вже з липня того самого року, в кульмінаційний період роботи уряду, відбулися зміни в самому Кабінеті Міністрів. Новим міністром внутрішніх справ став І.Кістяківський [14], оскільки 27 липня офіційно з'явилася заява ФЛизогуба до Гетьмана з проханням звільнити його від обов'язків міністра внутрішніх справ. Причиною звільнення стало збільшення обов'язків голови Ради Міністрів, а очолювати дві посади прем'єр-міністру було складно [13]. 8 серпня звільнено міністра Ю.Соколовського, а вже 12 серпня С.Гербеля було призначено новим міністром продовольства [21].

31 серпня відбулася відставка міністра юстиції М.Чубинського [3]. Новим міністром став А.Романов, який почав свою службу в окрузі київської судової палати, був товаришем прокурора Кишинівського окружного суду. Згодом його перевели до Петроградського окружного суду. Протягом кількох років А. Романов займав посаду прокурора у Псковській області, після чого був призначений юрисконсулом міністерства юстиції Російської імперії. Потім він був прокурором Віденської судової палати, на цій посаді міністр знаходився до приходу більшовиків, зазначала газета «Киевская мысль» [15]. А президенту Державного сенату М.Василенку, за наказом Гетьмана, було доручено керувати міністерством освіти [16].

Кризу, що наближалася, в гетьманському режимі підсилювали протести і виступи українського населення, які розпочалися ще в травні 1918 р. Наростання невдоволення почалося з незначних подій у порівнянні з важливими державотворчими процесами того часу. Проте, для населення України всі ті події мали суттєве значення. 10 травня німецькими військами було заарештовано членів українського Селянського з'їзду, які мали здійснити суд над заарештованими. Такі випадки на території Української держави були непоодинокими. Населення протестувало більше проти того, що вони у власній державі підпорядковувалися

німецько-австрійським військам. Масово закривалися і громадські організації «Просвіти», наприклад, у м. Хабномі, і у м. Іванкові Радомишльського повіту Київської губернії. Це дало поштовх до подальшого наростання протесту і невдоволення місцевою владою. Офіційно у «Просвітах» було забрано всі книги і суворо заборонялося членам організації проводити подальші зустрічі [1].

До цих виступів приєдналася і проблема безробіття в державі. Цьому передувала фінансова криза, руйнування економіки під час війни, анархія у видобувній промисловості, заборгованість заробітної плати та занепад транспорту. І лише 7 вересня офіційно було досягнуто згоди між власниками і працівниками у прийнятому циркулярі «Правила про розгляд справ між роботодавцями та робітниками» [23, с 207].

У травні-червні 1918 р. погіршилося і становище робітників Донбасу, що призвело до епідемічних захворювань. 3 липня почався масовий страйк залізничників, також посилилася і повстансько-партизанська боротьба населення проти австрійсько-німецького командування, її активними учасниками виступали селяни [23, с. 216].

За гетьманського режиму ефективність робітничого управління була надзвичайно низькою, що призвело до загального зниження дисципліни та роботи на виробництві. Утворилися умови загальної економічної розрухи і кризи [18, с 28].

Як зазначає в своїх спогадах голова Головного тимчасового Українського комітету Бунду - М.Рафес, що саме серпень був критичний для гетьманського режиму. Розгорталися масові селянські повстання, *бунтували* працівники залізниці. І незважаючи на те, що виступи були придушені, хвиля більшовизму ще тільки починала наростати, що посилювало вплив революційних елементів [17, с 22].

З 27 серпня почалися масові арешти і погроми робітничих та соціалістичних організацій [17, с 27]. Колишній морський міністр Центральної ради Д.Антонович зазначав, що в надрах реакційного Кабінету міністрів назрівала змова - зрада Української держави [17, с 34].

Отже, в національному державотворенні за правління П.Скоропадського, у період з квітня до вересня 1918 р. можна виділити такі особливості:

- під час державного перевороту не була достатньо чітко сформована програма побудови національної державності;
- а Гетьман не зміг заручитися підтримкою українських політичних партій;
- основні напрями соціально-економічної політики були покладені на партію кадетів, «Протофіс» та німецьке командування;
- ставлення політичних діячів носило розбіжний характер щодо майбутнього державного статусу України;
- Q невдоволення правлінням П.Скоропадського призвело до розгортання повстанського руху, що не давало перспектив для подальшої розбудови Української держави.

Підсумовуючи наведені факти, констатуємо, що всі ці основні фактори стали передумовою кризи, яка настала у жовтні 1918 р. і призвела до суттєвих змін не лише в уряді, а й у всьому державотворчому процесі України.

Література

1. Арест членов селянского съезда //Киевская мысль. - 1918. - 29(16) мая.
2. Бажанський М. Відновлення Української держави 1918 р.: 36. матеріалів. Із поясненнями та вступним словом. - Детройт, 1979. - 88 с
3. Відставка міністра юстиції М.Чубинського // Голос Києва. - 1918. - 31 серп.
4. Відставка М.Устимовича //Нова Рада. - 1918. - 9 трав.
5. Горбатюк М. Створення Першого уряду Української держави //Український консерватизм і гетьманський рух. - К., 2006. - С 61-72.
6. Губський П. Сторінки історії: Старий Мерчик - Харків: КЛЮ, 1995. - 697 с
7. Делегатський з'їзд партії кадетів на Україні //Голос Києва. - 1918. - 14 трав.
8. Делегация украинских партий уПана Гетмана //Киевская мысль. - 1918. -28 мая.
9. Донцов Д Рік 1918, Київ. - К: Темпора, 2002. - 206 с.

- Ю.Дорошенко Д. Історія України, 1917-1923: В 2-х т. - Т.ІІ: Українська Гетьманська держава 1918 р. -К,2002.-351с.
11. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє-минуле (1914-1920). - Мюнхен: Українське видавництво, 1969. - 543 с.
12. З'їзд хліборобів //Голос Києва. - 1918. - 30 квіт.
- 13- Лист Гетьмана до Ф Лизогуба //Голос Києва. - 1918. - 27 лип.
- 14.Новий міністр внутрішніх справ //Голос Києва. - 1918. - 31 лип.
- 15.Новый министр юстиции //Киевская мысль. - 1918. - 2 (20 июля) авг.
- 16.Приказ Гетьмана //Киевская мысль, - 1918. - 13 (31 июля) авг.
- 17.Рафес М. Накануне падения гетманщины. Из переживаний 1918 года. - Киев, 1919. - 96 с. 18.Реєнт О. Більшовизм і українська революція 1917-1920рр. Спроба визначення характеру і динаміка соціальних процесів. - К, 1994. - 40 с 19- Реєнт О. Павло Скоропадський. - К, 2003. - 302 с 20. Работа правительства // Киевская мысль. - 1918. -30(17 мая). I 21.
- С.Гербель назначен министром продовольствия // Голос Киева. -1918.-13 серп. 22.
- Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 - грудень 1918. - К; Філадельфія, 1995. - 493 с. 23- Український вибір: політичні системи ХХ століття і пошук власної моделі суспільного розвитку
- /Редкол.: В.Ф. Солдатенко (гол.) та ін. - К: Парлам. вид-во, 2007. - 576 с 24.
- Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, - Ф. 1064, - Оп. 1. -
- Спр. 3- - Арк. 35.